

ВХОДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІЙ ПРОСТІР: ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

У статті автор уточнює та робить спробу розтлумачити поняття «культурно-освітній простір» та «освітнє середовище». Науковець розглядає погляди провідних зарубіжних педагогів та деяких просвітителів щодо необхідності входження учнів у культурно-освітнє середовище та форм організації взаємодії в ньому для забезпечення формування соціально адаптованої та всебічно розвиненої особистості.

Ключові слова: особистість, культурно-освітній простір, освітнє середовище.

У сучасному освітньому просторі, в умовах активної трансформації едукативної системи та імплементації основних галузевих регулятивно-нормативних документів, звернення до зарубіжного та вітчизняного історико-філософського досвіду є актуальним. На сьогодні у психології, педагогіці, філософії освіти питання підготовки дітей 5–6 річного віку потребує удосконалення вже наявних та пошуку принципово нових організаційних форм і методів взаємодії у системі «освітнє середовище – учень». Адже оскільки стрімкий розвиток суспільства вимагає мобільних, спроможних орієнтуватися у великій кількості інформації, а головне компетентних (тобто, здатних не тільки знати, але й вміти застосувати ці знання на практиці) особистостей. На нашу думку, щоб досягти цієї мети слід внести корективи в саме розуміння поняття «освітній простір», цим переглянувши його функції, цілі та змістовий компонент. Нині, з позиції філософії освіти, доцільніше не просто розглядати освітній простір як головний фактор формування різнобічної особистості, а й враховувати вплив культурного середовища (у філософському розумінні) на її формування. Тому початок входження дитини в культурно-освітній простір у старшому дошкільному віці (коли провідна діяльність змінюється з ігрової на навчальну) є одним із ключових моментів формування особистості, що потребує детального дослідження.

Вивчаючи науково-методичну літературу з проблематики, можемо дійти висновку, що питання формування та особливостей культурно-освітнього простору особистості (різної

вікової категорії) є предметом уваги таких фахівців: О. Канарова (вивчення та уточнення поняття «культурно-освітній простір молодшого школяра»); Т. Солодухіна, Н. Касярум (загальні характеристики культурно-освітнього простору навчального закладу); О. Монякова, Н. Щиголева (історичний аспект); В. Молодиченко, Л. Москалева, Н. Сегеда, О. Смолинська, Т. Троїцька (гармонізація культурно-освітнього простору майбутніх фахівців).

Метою цієї статті є визначення поглядів зарубіжних та вітчизняних фахівців щодо особливостей входження дитини у культурно-освітній простір навчального закладу.

Для представленого дослідження, на нашу думку, насамперед необхідно розтлумачити поняття «культурно-освітній простір» (табл.)

Таблиця

Сутність поняття «культурно-освітній простір»

Автори	Визначення поняття «культурно-освітній простір»
Бондаревська А.	Культурно-освітній простір – це зумовлений часом спосіб існування, взаємодії, взаємної детермінації освіти і культури, буття освіти у світі культури, а культури – у світі освіти [1, с. 43]
Канарова О.	Культурно-освітній простір – це сукупність освітніх, соціальних, культурних, спеціально-організованих психолого-педагогічних умов, унаслідок гармонійної взаємодії яких відбувається цілісне становлення особистості, її моральної свідомості, духовності [4, с. 31]
Троїцька Т., Сегеда Н., Молодиченко В., Москальова Л.	Культурно-освітній простір – це складноорганізована система, що функціонує на об'єктивному та суб'єктивному рівнях, має певну структуру, субстанціальні характеристики та постає в різних моделях та полікультурних проектах [3, с. 23]; культурно-освітній простір в об'єктивному вимірі – сукупність реальних елементів соціально сформованого культурно-освітнього континууму (місцевого, загальнодержавного, глобального тощо), що представлена соціальними умовами, інформаційним і законодавчим забезпеченням, окремими культурними та освітніми системами з їх програмами та подіями (розпорядження, плани, проекти, звіти, конференції, які реально впливають на культурний розвиток людини). У суб'єктивному вимірі, культурно-освітній простір – це сукупність елементів культурно-освітнього простору, що існують віртуально у свідомості людини як нереалізована норма, інтенція, ідеал, що виявляється у зв'язку з реальним станом речей через ціннісні орієнтації [3, с. 31]

Гатальский В.	Культурно-освітній простір – це сукупність умов і можливостей розвитку людини, які цілеспрямовано створюються різними суб'єктами педагогічного процесу та формуються соціально-культурним середовищем життєдіяльності особистості [2, с. 52]
---------------	--

Таким чином, визначивши погляди фахівців на тлумачення поняття «культурно-освітній простір», не знайшовши кардинальних відмінностей між ними, визначаємо культурно-освітній простір як спеціально організовану систему умов, що рівною мірою створюється обома учасниками освітнього процесу, спрямована на формування соціально-дидактично збагаченого середовища функціонування особистості.

Перш ніж говорити про еволюціонування поглядів на визначення мети, завдань та інших структурних компонентів культурно-освітнього простору, зазначимо, що, за даними дослідників (Т. Солодухіна та інші), поняття «культура», «освіта» та «простір» консолідувалися у поняття «культурно-освітній простір» у вітчизняній педагогіці лише наприкінці минулого століття (90-ті роки). Дуже цікавими для нас щодо цього є праці М. Соловйова, Л. Сисоева, З. Батюшкова та інших фахівців.

Маємо констатувати, що на необхідність тісного зв'язку культури та освіти під час формування різнобічно розвиненої особистості дитини звертав увагу вже у XVII столітті чеський видатний педагог Ян Амос Коменський, який справедливо вважається фундатором класичної наукової педагогіки. Уже на перших сторінках «Великої дидактики» автор наголошує на тому, що у школах діти мають «навчатися наук, удосконалюватися у вправах, вчитися благочестя і таким чином навчитися усього, що потрібно для теперішнього та майбутнього життя» [5, с. 3]. До того ж педагог і філософ зазначає: усе, що оточує дитину, має вплив на її свідомість та несе навчальне і змістове навантаження, особливо навчальна аудиторія. Дійсно, шкільний клас, домашня кімната школяра, залежно від освітніх потреб дитини, теж несуть інформацію. Наприклад, у дитячій кімнаті на стінах можуть висіти якісь ілюстрації, що нагадують про розпорядок дня або просто дисциплінують, а у класній кімнаті це можуть бути зображення явищ або предметів, які вивчають учні.

У своїй роботі «Що вивчати джентльмену?» про єдність фізичного та духовного удосконалення дитини, забезпечення її загальнокультурного розвитку засобами наповнення

навчально-розвиваючого середовища та врахування її вікових і психофізіологічних особливостей зазначав Джон Локк, англійський педагог, філософ, просвітитель XVII століття.

За Дж. Локком, головною умовою комфортного входження дитини в культурно-освітній простір є забезпечення трьох напрямів розвитку особистості:

- власне освіта: опанування точних дисциплін – арифметика, геометрія, астрономія та дисциплін художньо-естетичного циклу – читання, письмо, малювання, географія, етика, історія, натурфілософія, хронологія, бухгалтерія, рідна мова, французька мова, латинська мова. Пояснимо, що перелічені предмети не вивчалися одразу ж, знання надавалися поступово, спираючись на вікові особливості та психо-фізіологічні потреби дітей;
- фізичне виховання: загартовування, рухливі ігри на свіжому повітрі, корисна їжа, комфортна одяга, верхова їзда, фехтування тощо;
- моральне виховання: правильне застосування методів покарання та заохочення, розуміння дитиною важливості самодисципліни [6].

Тобто, зважаючи на головні потреби дитини у пізнавальному, моральному та фізичному розвитку, вихователі та дорослі, що піклуються про неї, цілком здатні забезпечити їй комфортну зміну основного виду діяльності – з гри на навчання.

У науково-практичній праці «Про заходи з дошкільного виховання і про школи в Нью-Ленарку» [7] англійського науковця Роберта Оуена наголошено на потребі комплексного підходу до виховання дітей – використання у навчальному процесі елементів танців, музики, співів та військової справи (марширування і т. п.). Просвітитель справедливо вважав, що оточення дитини – класна кімната, навчальний матеріал, домашнє завдання мають збуджувати допитливість учнів до такої міри, «що вони почнуть розпитувати» про те чи інше явище навколишньої дійсності [7, с. 320].

У контексті досліджуваної проблеми цінними є погляди і вітчизняних педагогів та просвітителів, одним з яких був Григорій Сковорода. Основним завданням освіти він вважав створення сприятливих умов для національної ідентичності кожної особистості. Практично це виражається у поєднанні формування моральних цінностей, притаманних певному народу (через його пісні, казки тощо), та розуміння місця

особистості в навколишньому світі (через встановлення елементарних зв'язків з іншими структурними елементами середовища). На думку автора «Саду божественних пісень», результатом коректно організованого освітнього процесу, окрім засвоєних знань, є контактність, доброзичливість учнів та їх ідентифікація як суб'єкта соціуму [8].

Одним із українських просвітителів-поетів, що розумів необхідність навчання на релігійно-національному матеріалі, був Тарас Шевченко. У «Букварі Південоруському» автор пропонує дітям для вивчення як псалми та притчі, так і народні прислів'я. Значимо, що цей матеріал має вагомі потенціал для забезпечення національної ідентичності учнів [11].

Важливим для нашого дослідження є творчий доробок Василя Сухомлинського. Зокрема, в одній зі статей («Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості») автор зазначає – «немає сумніву, що від естетичного розвитку, набутого в дитинстві, в основному залежить і емоціональний розвиток людини. Враховуючи це, ми прагнемо, щоб природа, навколишня обстановка, поезія, образотворче мистецтво, музика – все посилює й зрозуміле дитині, лишало в її пам'яті глибокий слід на все життя. Бесіди про природу в хвилини спостереження її, використання під час тих бесід поетичного слова, спонукання дитини до створення естетичних картин обстановки в повсякденному житті, турбота про збереження й примноження багатства природи, споглядання творів живопису, слухання музики – це не тільки заходи для розвитку естетичних почуттів, а важливі засоби загального духовного розвитку дитини» [9, с. 267].

Важливість етнографічного матеріалу для формування національної ідентичності розумів і український педагог Костянтин Ушинський. У підручнику «Рідне слово» розміщено народні казки, пісні та прислів'я, що є, у свою чергу, основою не тільки для комплексного вивчення рідної мови, але й для забезпечення особистісно ідентифікованої спрямованості навчального процесу [10].

Отже, вивчивши творчий доробок сучасних науковців, а також провідних педагогів та просвітителів минулого щодо необхідності та раціональних шляхів забезпечення національної ідентифікації та комфортного входження дитини в культурно-освітній простір, ми дійшли таких висновків.

По-перше, під культурно-освітнім простором сучасні науковці розуміють спеціально організовану систему умов,

що рівною мірою створюються обома учасниками освітнього процесу, спрямовану на формування соціально-дидактично збагаченого середовища функціонування особистості.

По-друге, багато педагогів підкреслюють необхідність створення такого освітнього середовища, завдяки якому у дитини формувалися б не лише знання, вміння та навички, але й система національних та морально-духовних цінностей. Проте чіткого механізму, змісту навчання вироблено не було. Тому подальшим дослідженням може стати саме цей аспект – навчальний потенціал освітнього процесу у школі для забезпечення національно-соціальної ідентичності особистості школяра.

Література

1. Бондаревская Е. Смыслы и стратегии личностно-ориентированного воспитания / Е. Бондаревская // Педагогика. – 2001. – № 5. – С. 41–52.
2. Гатальский В. Культурно-образовательное пространство как социально-педагогическая система / В. Гатальский // Педагогика. – 2009. – № 3. – С. 52–57.
3. Гармонізація культурно-освітнього простору вищої школи: проблеми та перспективи : монографія / авт. кол. ; за заг. ред. В. В. Молодиченка. – Мелітополь-Седельце : МДПУ ім. Б. Хмельницького; Природничо-гуманітарний університет в м. Седельце, 2014. – 274 с.
4. Канарова О. Культурно-освітній простір дитини в сучасному навчальному закладі / О. Канарова // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету : зб. наук. ст. -Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения / Ян Амос Коменский ; под ред. проф. А. А. Красновского. – М. : УЧПЕДГИЗ, 1955. – 650 с.
5. Локк Дж. Сочинения : в 3 томах. Т. 3 / Дж. Локк. – М. : Мысль. – 1988. – 668 с.
6. Оуен Р. Про заходи з дошкільного виховання і про школи в Нью-Ленарку / Р. Оуен // Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Є. І. Коваленко, Н. І. Белкіна ; за ред. Є. І. Коваленко. – К. : Центр початкової літератури, 2006. – С. 319–322.
7. Сковорода Г. С. Повна академічна збірка творів / Г. С. Сковорода ; за ред. Л. Ушакова. – Харків – Едмонтон – Торонто : Канадський інститут українських студій, 2011. – 1400 с.
8. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості // Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1976. – Т. 1. – С. 276.

9. Ушинский К. Д. Педагогические сочинения : в 6 т. / К. Д. Ушинский. – М. : Педагогика, 1988. – Т. 1. – 1988. – 416 с.
10. Шевченко Т. Г. Букварь Южнорусский / Т. Г. Шевченко // Історія української школи і педагогіки : хрестоматія / [уклад. О. О. Любар] ; за ред. В. Г. Кременя. – К. : Знання, 2005. – С. 157–168.

В. В. Черная

Вхождение личности в культурно-образовательное пространство: историко-философский аспект

Мелитопольский государственный педагогический университет имени Богдана Хмельницкого
(20, ул. Героев Украины, г. Мелитополь, Украина)

В статье автор уточняет и делает попытку разъяснить понятия «культурно-образовательное пространство» и «образовательная среда». Рассмотрены взгляды зарубежных педагогов и просветителей касательно необходимости вхождения учащихся в культурно-образовательную среду и форм организации взаимодействия в ней для обеспечения формирования социально адаптированной и всесторонне развитой личности.

Ключевые слова: личность, культурно-образовательное пространство, образовательная среда.

V. V. Chorna

The Personality's Entry into the Cultural and Educational Environment: Historical and Philosophical Aspect

Bohdan Khmelnytsky State Pedagogical University
(20 Heroiv Ukrainy Str., Melitopol, Ukraine)

The article deals with the concepts of «cultural and educational space» and «educational environment». The scientist examines the views of leading foreign researchers and educators on the need for the pupils' entry into cultural and educational environment and the forms of pupils' interaction in it aimed at formation of a socially adapted personality. In this research work, the author makes a conclusion that the requirement to provide cultural and educational space as a condition of quality educational process has been identified by experts from almost the start of didactics as an independent science, in the XVI century. This issue drew attention of researchers such as Ya. Komenskyi, J. Lokk, V. Sukhomlunskyi, R. Ouen, K. Ushynskyi, T. Schevchenko, H. Skovoroda et al. However, a clear understanding of the concepts and systematic comprehension of the cultural and educational space (its nature, structure) appeared much later - at the end of the last century.

Keywords: personality, cultural and educational space, educational environment.

References

1. Bondarevskaia, E. (2001). *Smysly i strategii lichnostno-orientirovanogo vospitaniia* [Senses and strategies of student-orientated education]. *Pedagogika*, 5, 41–52.
2. Gatalskii, V. (2009). *Kulturno-obrazovatelnoe prostranstvo kak sotsialno-pedagogicheskaiia sistema* [Cultural and educational space as a socio-pedagogical system]. *Pedagogika*, 3, 52–57.
3. Molodychenko, V. V. (Ed.). (2014). *Harmonizatsiia kulturno-osvitnoho prostoru vyshchoi shkoly: problemy ta perspektyvy* [Harmonization of cultural and educational environment of high school: Problems and prospects]. Melitopol-Sedeltse: Vydavnytstvo MDPU im. B. Khmelnytskoho; Vydavnytstvo Pryrodnycho-humanitarnoho universytetu v m. Sedeltse.
4. Kanarova, O. (2014). *Kulturno-osvitnii prostir dytyny v suchasnomu navchalnomu zakladi* [Cultural and educational environment of a child in modern educational institution]. In *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohika: Vol. 1. (12)* (pp. 29–33). Melitopol: MDPU imeni Bohdana Khmelnytskoho.
5. Komenskii, Ya. A. (1955). *Izbrannye pedagogicheskie sochineniia* [Selected pedagogical works]. Moscow: UChPEDHIZ.
6. Lokk, Dzh. (1988). *Sochineniia: Vol. 3* [Works]. Moscow: Mysl.
7. Ouen, R. (2006). *Pro zakhody z doshkilnoho vykhovannia i pro shkoly v Niu-Lenarku* [On measures to preschool education and the schools in New Lanark]. In Ye. I. Kovalenko (Ed.), *Istoriia zarubizhnoi pedahohiky* (pp. 319–322). Kyiv: Tsentr nachalnoi literatury.
8. Skovoroda, H. S. (2011). *Povna akademichna zbirka tvoriv* [Complete collection of works]. Kharkiv-Edmonton-Toronto: Vydavnytstvo Kanadskoho instytutu ukrainskykh studii.
9. Sukhomlynskyi, V. O. (1976). *Problemy vykhovannia vsebichno rozvynenoi osobystosti* [Problems of education of complete developing personality]. In V. O. Sukhomlynskyi, *Vybrani tvory: Vol. 1* [Selected Works]. Kyiv: Radianska shkola.
10. Ushynski, K. D. *Pedagogicheskie sochineniia: Vol. 1* [Pedagogical works]. Moscow: Pedahohyka, 1988.
11. Shevchenko, T. G. (2005). *Bukvar Yuzhnorusskii* [South Russian ABC book]. In V. G. Kremen (Ed.), *Istoriia ukrainskoi shkoly i pedagogiki* (pp. 157–168). Kyiv: Znannia